

הקדמה

אמר רב יהודה אמר רב בשעה שביקש שלמה להכניס ארון למקדש דבקו שערים זה לזה. אמר שלמה עשרים וארבע רגנות ולא נענה. פתח ואמר שאו שערים ראשיכם וגו' ולא נענה. כיון שאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה (מועד קטן דף ט ע"א).

כל זמן ששלמה לא הזכיר את דוד אביו לא נפתחו השערים ולא נכנס הארון; רק לאחר שהזכיר את דוד - נפתחו השערים. עם הכנסת כרך שיעורים זה להיכל הלומדים, אכתוב דברים קצרים על דרך לימודו של אבא, הרב יהודה עמיטל ז"ל.

דמותו של אבא ז"ל היתה מורכבת, עשירה ומקורית. אבא דרש מתלמידיו לראות את המורכבות במצבים שונים בחיים הפרטיים והציבוריים. מורכבות זו באה לידי ביטוי גם בבית המדרש, כשמצד אחד אידיאל הלימוד היה כמסורת יהדות הונגריה שטיפחה בעלי בתים תלמידי חכמים בעלי ידע בהלכה, ומצד שני לימוד בסגנון ליטאי, המציב במרכז את בירור שיטות הראשונים בדרכם של הקצות והנתיבות, סגנון הדורש דרישות גבוהות מתלמידי הישיבה.

את דרכי הלימוד קיבל אבא מרבו הרב חיים יהודה לוי שהביא את המסורת הליטאית להונגריה, בישיבה שפתח בעיר הולדתו של אבא בגרוסוורדיין. דרכו הכיר את הספרים חידושי רבי חיים הלוי ואבן האזל על הרמב"ם, וכן קיבל ממסורת הלימוד של ישיבת חברון, שבה למד לאחר שעלה לבדו ארצה אחרי השואה. על צורת הלימוד של אבא אפשר ללמוד מהספרים שהיו חביבים עליו. ביניהם נמצא הספר בית יחזקאל לרבי יחזקאל ברשטיין, מגדולי התורה בתקופה שבין מלחמות העולם, שהסתייג מחידושים מבריקים על שאלה מקומית שאינה מחייבת בירור מעמיק ושוורשי, ולצדו הספר אמרי משה לרבי משה סוקולובסקי שראה ברבי חיים סולוביצ'יק את רבו המובהק; דברי אחרונים אלו משולבים בכיוריים יסודיים בשיטות הראשונים ובחידושיהם. בכל שבת היה מחזיק בקריאת התורה בין גברא לגברא את הספר כלי חמדה של ר' מאיר דן פלאצקי, ספר הלכתי על פרשת השבוע שמלא חריפות ובקיאות. אבא ז"ל אהב מאד את הספרים תרומת הכרי וקונטרס הספיקות, שחיבר אחיו של בעל קצות החושן. על קונטרס הספיקות נכתבו הגהות, שאותן חיבר במיוחד, של זקנו רבי יהודה מודרן שעל שמו הוא נקרא, תלמיד החת"ם סופר שבגיל שמונה ישב על ברכי רבו והקשיב לשיעוריו. דמותו של רבי יהודה מודרן שבתה את לבו של אבא והוא הזכירו לעיתים קרובות, משום גדלותו והתמסרותו לתורה, אף שלא שימש ברבנות ולא היה ראש ישיבה, אלא למד בביתו עם בחורים מוכשרים.

כל זה בנוסף לאהבתו של אבא לספרי השאלות והתשובות ובקיאותו בהם, לא רק אלו המוכרים בישיבות אלא גם ספרי שאלות ותשובות של חכמי צפון אפריקה כמו דברי ריבות, דברי אמת ועוד, שאותם רכש וחשב שיהיה צורך בהם עם חידוש בתי הדין בשנות קום המדינה. אהבה רבה רחש לביורוי הלכה למעשה ופסקי הלכה שכתב בנושאי שבת, עירובין ורשויות, כשרות ועוד שנדפסו בדפי "עלון שבות", שנשלח

לתלמידי ישיבת הר עציון ששירתו בצבא. המעיין בתשובות אלו עומד משתאה לנוכח הבקיאות בספרות השו"ת והפוסקים: קונטרס תיקון עירובין של בעל הנתיבות, שו"ת מהר"י אסאד, ארץ צבי להגרא"צ פרומר ז"ל ראש ישיבת חכמי לובלין, בית שלמה, זכר יוסף, פרי השדה, אבני צדק ורבים נוספים, שלא כולם מוכרים ללומד המשתמש במאגרים אלקטרוניים. כל זה בשנים שבהן לא היו ספרי פסיקה מפורטים בהלכות צבא. בנוסף לכך, גדול היה כוחו בהכרעה ופסיקה להקל בשעת הצורך במצבים שונים בצבא, כשאלו מבוססים היטב על גדולי הפוסקים האחרונים.

בספר זה מבחר נוסף מתוך שיעורים כלליים שמסר אבא ז"ל בישיבת הר עציון בעשרות השנים שעמד בראשה לצדו של הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל. הרא"ל זצ"ל הטביע את חותמו על בית המדרש בדרישה בלתי מתפשרת ללימוד יסודי ומעמיק בכל התחומים. שיעוריו הכלליים היו מבוססים על שיטת החשיבה והלימוד הבריסקאית ובניית מעמיק של שיטות הראשונים. הציר המרכזי של שיעוריו היה הבנת שיטות הראשונים השונות בסוגיה בכל היקפן. השותפות המופלאה בהנהגת הישיבה נתנה את אותותיה לעיתים גם בצורת השיעורים של אבא, שלדבריו, למד מהרב ליכטנשטיין שאפשר לתת שיעור מעמיק בכיורו השיטות גם אם לכאורה אין בדברים משום חידוש.

אף שאבא העמיד במרכז דרכו החינוכית את השאיפה להיות "בעל בית" בן תורה, הוא תבע מאותו "בעל בית" להיות גם תלמיד חכם ובעל הלכה. לדידו אין סתירה בין העובדה שתלמיד עוזב את הישיבה ללימודים אקדמיים או ללימוד מקצוע, ובין הדרישה להשקעה מקסימלית בעיון ברמה גבוהה.

באחת מהשיחות הרבות על לימוד תורה, הדגיש אבא את חשיבות הלימוד בעיון כחלק מעבודת ה':
"אמר ליה בר הי הי להלל: מאי דכתיב: וְשָׂבְתֶם וְרָאִיתֶם בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים לְאִשָּׁר לֹא עֲבָדוּ (מלאכי ג יח), היינו צדיק היינו עבד אלהים, היינו רשע היינו אשור לא עבדו! אמר ליה: עבדו ולא עבדו - תרוייהו צדיקי גמורי נינהו. ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד" (חגיגה דף ט ע"ב).

למדנו מכאן, שאדם יכול להיות צדיק גמור, ועדיין הוא לא יוגדר כ'עובד ה'. אני מאמין, ששאיפתנו החינוכית המרכזית היא להביא את האדם למדרגת 'עובד ה'. וזאת, לא מפני שמבחינה חינוכית אני סבור שעלינו להעמיד את הרף הגבוה ביותר, אלא מפני שבדור שלנו יש צורך להדגיש דווקא את המושג 'עובד ה'."

בימינו, המרכיב החשוב ביותר של האדם הוא השכל. החל מהדרך המרכזית שבה אדם משיג את מקצועו - במסגרת אקדמית, דרך יכולת הקידום של האדם בתחומים שונים ועד לניהול מערכות שונות - בכל אלו נזקק האדם לעבודה אינטלקטואלית מאומצת. כיון שכך, הרי שעבודת ה' צריכה לבוא לידי ביטוי באופן מיוחד במרכיב זה. ולכן, דווקא לאדם הבוחר בחייו לעסוק במקצוע אינטלקטואלי, יש חשיבות מכרעת שעבודת ה' שלו תבוא לידי ביטוי דווקא בתחום זה, ולא רק בקיום מצוות. ומכאן החשיבות הגדולה שהאדם ימשיך בלימוד בעיון במשך חייו, גם לאחר שהוא עוזב את לימודו הקבוע

בבית המדרש, לא רק מפני שזו המדרגה הגבוהה בלימוד תורה, אלא מפני שדווקא בדרך זו באה לידי ביטוי עבודת ה' במלוא עוצמתה. בעולם שבו חשיבות האינטלקט היא כל כך משמעותית, לא ייתכן שאדם יצא ידי חובתו רק בלימוד 'דף יומי' וכד', שאינו מחייב מאמץ אינטלקטואלי משמעותי. המוח הוא האבר החשוב ביותר אצל האדם, האינטלקט. וכי נוכל להסתפק בעבודת ה' רק בידיים, באיברים - ניקח שופר ביד ונתקע בו בפה, ניטול ד' מינים, נאכל מצוות - ורק המוח יוותר לברו, כשאנו משמש לעבודתו יתברך? מי שאינו עוסק בתלמוד תורה חסר דבר בסיסי בעבודת ה'.

חשיבותו של השיעור הכללי, שהוא המסגרת של שיעורים אלו, בשימת דגש על רמת הלימוד והעיון בישיבה. שיעור זה אמור להציג בפני הבחורים את הפסגה של לימוד הסוגיה בעיון ואת הרמה שאליה הם צריכים לשאוף. הבנת השיעור הכללי היא אתגר שדוחף את התלמידים להוסיף ללמוד ולהעמיק ככל יכולתם. עם זאת, אבא לא התעלם, ואף הדגיש בפני התלמידים את הקשיים המלווים את הרצון להשקיע בלימוד זה, ובאחת השיחות הביא את דברי רבי חיים ויטאל:

ר' חיים ויטאל כותב, שפעם אחת שאל את מורו ז"ל, האר"י הקדוש, "איך היה אומר לי שנפשי כל כך מעולה, הרי הקטן שבדורות הראשונים היה צדיק וחסיד שאינני מגיע לעקבו? ואמר לי: "דע, כי אין גדולת הנפש תלויה כפי מעשה האדם רק לפי הזמן והדור ההוא, כי מעשה קטן מאד בדור כזה שקול כמה מצוות גדולות שבדורות אחרים. בדורות אלה הקליפה גוברת עד מאד לאין קץ, מה שאין כן בדורות הראשונים". האר"י הקדוש הדגיש ש"הכל נמדד לפי הזמן". אכן, אם יש בדורנו צעירים שעמלים ומשקיעים כל כוחם בלימוד התורה מבלי שיהיו בידם כל התשובות, הלא דבר גדול הוא! אנו נמצאים בשנת השבעים ואחת לעלייתו של אבא לארץ, בנר שני של חנוכה תש"ה. מדי שנה חגג אבא עם אמי, שתחי' לאורך ימים ושנים בבריאות, ביחד עם צאצאיהם, את יום העלייה שבו ציין גם את הצלתו. האומץ שהיה בו במנהיגותו ועשייתו הציבורית, בא מכוחה של אותה הצלה שנסכה בו תחושת אחריות. בראש וראשונה החזון והכוח לייסד את ישיבת הר עציון ולעמוד בראשה עד יומו האחרון, ישיבה שתלמידיה משרתים בצבא ומעורים במערכותיה ובמשימותיה של מדינת ישראל מתוך הרגשת שליחות.

ספר זה הוא המשך לכרך הראשון של הספר "רסיסי טל" שיצא בימי חייו בשנת תשס"ה. חלק גדול מן השיעורים המובאים כאן למדתי עם אבא ז"ל מתוך כתב היד ששימש אותו בזמן אמירת השיעור בבית המדרש. זכיתי ואבא מסר לי את כתבי השיעורים שלו כדי להוציאם לאור, ואף הנחה אותי באשר לבחירת השיעורים שבכרך זה, אך לא זכיתי להוציא לאור את הספר בימי חייו. כעת, בדחילו ורחימו אני מגיש לפני הלומדים את הספר הערוך.

תודתנו לאחד מבוגרי הישיבה ומשפחתו שהרימו תרומה נכבדה להוצאת הספר, ולישיבת הר עציון, ראשיה והנהלתה שלקחו על עצמם את טורח ההוצאה.

ברצוני להביע תודות לרב עקיבא פדר ור' מתן בסרגליק, תלמידי הישיבה בשעלבים שבבית מדרשה אני זוכה ללמד, שבחברותא למדנו ועברנו על כל השיעורים. תודה לבנימין פרנקל על עריכתו, הגהתו והערותיו המחכימות. הערות השוליים הן שלי, וכן הטעויות, אם ישנן, הן שלי.

יואל עמיטל
ישיבת שעלבים